

**ФАКУЛТЕТ ПО НАЦИОНАЛНА И ГЛОБАЛНА СИГУРНОСТ**

**КАТЕДРА**  
**„НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ И ИНФОРМАЦИОННИ**  
**ТЕХНОЛОГИИ“**

**АВТОРЕФЕРАТ**

**КЪМ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

**НА Д-Р МИРОСЛАВ БОРУТА КРАКОВСКИ**

(ORCID iD: 0000-0003-2440-1557)

**НА ТЕМА:**

**„ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА МИГРАЦИЯТА ВЪРХУ**  
**ЕВРОПЕЙСКА ИДЕНТИЧНОСТ И СИГУРНОСТ“**

**ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“,**  
**ОБЛАСТ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ 9. „СИГУРНОСТ И ОТБРАНА“,**  
**ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 9.1. „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ“,**

**ПЛОВДИВ, 2025 Г.**

## Резюме

### Въведение

Дисертацията, озаглавена „Въздействието на миграцията върху европейската идентичност и сигурност“, е научен труд на д-р Мирослав Борута Краковски. Той работи в Институт по социология на Университет на Национална комисия по образование в Краков, Полша. Авторът е публикувал няколко десетки научни публикации, включително няколко книги в областта на социология на нацията и социологията на идентичността, сред които „Свободен със свободните, равен с равните. Полша и поляците за независимостта на източните къмшии на Република Полша“ (Arcana, Краков 2002); „Фамилията: идентичност и семейни връзки. Интердисциплинарни контексти на социологията на семейството“ (Научно издателство на Педагогическия университет, Краков 2008) и „Фамилията като основа на идентичността извън родината. Грузинският клон на рода Понятовски“ (Научно издателство на Педагогическия университет, Краков 2017).

### Цел на дисертационната работа

В резултат на политическите промени в света и Европа, през последните години се появиха нови социални явления. Едно от най-важните и най-видими е явлението миграции на хиляди хора от страните от Африка и Близкия изток, както и от южната част на азиатския континент към Европа (особено Испания, Италия и Гърция - като страни с най-близко местоположение и лесен достъп по море, както и Германия и други страни от Северна Европа (и Скандинавия) като най-богатите и предлагащи социална подкрепа за мигрантите), и от страните от Латинска Америка, Централна Америка и Мексико към Северна Америка, особено към Съединените американски щати.

Явлението на широко разпространената миграция и нейните последици, и двете явления, описани подробно в тази дисертация, причиняват дисбаланси в преди това стабилните социални системи на Европа и Северна Америка. Нарушаването на социалната сигурност (за индивидите в психологическо измерение и за общностите в социологическо измерение) и нарушаването на икономическата сигурност в тези страни играят жизненоважна роля във възприятието на мигрантите от приемащите общности.

Целта на работата е да покаже двете фундаментални основи на дискурса, протичащ в света на науката, но и в политиката – а) универсалната основа (единството на човешката раса) и б) партикуларната основа (разделението на съвременния свят на държави, нации и културни общности), за които притокът на имигранти, особено културно различни

(включително етични и религиозни аспекти), е проблем и представлява заплаха за сегашното им статукво, т.е. нарушение на тяхната сигурност.

### **Метод на дисертационната работа**

Интердисциплинарният подход към проблема, който често се използва в науките за сигурността, културните науки, политическите и социалните науки, е в помощ на изпълнението на тази задача. Тезата се позовава на традиционната изследователска парадигма, като подчертава значението на описанието и разбирането на протичащите социални процеси. Широко дефинираният изследователски проблем изисква използването на научни методи, както традиционни, така и съвременни. Анализът е до голяма степен политически и социологически по своята същност, със силен акцент върху системния анализ на сигурността на съвременните общества. Този подход позволява изграждането на модели, изучавани в генетичен, структурен и функционален план. Създаването на такива модели, разбира се, базирани на реални явления, често позволява откриването на основни тенденции и условия на текущата ситуация в политическото и социалното межкултурно, международното и междудържавното пространство. Важна изследователска методология включва позоваването на анализа на съдържанието, литературата по темата и понякога дори казусите.

### **Новостта в дисертационната работа**

В обобщение, в евристичната сфера, дисертационната работа отчита най-фундаменталните заплахи в сферата на сигурността на съвременните общества, заплахи, свързани с новите идеологически тенденции и дуалността на дискурса, единството на глобалното общество (всички сме еднакви и няма разлики между нас – поглед от биологична гледна точка) и неговото многообразие (в големи групи от хора сме различни и не искаме да се откажем от своите религиозни убеждения или културен произход, т.е. език, обичаи и традиции).

### **Резюме на дисертационната работа**

#### **Въведение**

Обект и предмет на изследване са хора, които, повтаряйки едни и същи дейности в хода на историята, се обединяват в групи, отново и отново (по стария начин) възпроизвеждат формите на тези връзки, а тези форми се „откъсват от тях“ и се превръщат в принудителни социални факти. Можем да ги предвиждаме и усъвършенстваме, тоест да търсим закономерностите и може би законите, които управляват тези връзки и тяхната йерархия. Най-важният от тях е постоянното пресъздаване на (стремежа към) равновесие.

Защо понятието за равновесие е фундаментално, ключово и съществено понятие за социологията? В биологията или медицината човек може просто да спре да разглежда въпросите за здравето и болестта. Достатъчно е да говорим за равновесие или липса на такова. Здравето е равновесието на всичко в нас, а болестта е състояние, когато това равновесие не е налице.

Социолозите искат да разберат какво в нас или около нас е загубило равновесието си и как да намерят най-добрия начин да го възстановят. Може да се каже, че всичко във Вселената се движи към постигането на това състояние. Същото важи и за социалното равновесие, както вътрешно, така и външно: „Чувствам се комфортно със себе си, чувствам се комфортно сред другите. Чувствам самоприемане и приемането на заобикалящата ме среда. Обичам себе си и хората си, и те ме обичат - и аз мога да го усетя.“ В заключение, трябва да се припомни, че социологията е основана като наука с натуралистични корени и е изследователска дисциплина, която е по-скоро есенциалистична, отколкото конструктивистична. Тя се стреми да покаже реалността и да я изучава такава, каквата е, а не да създава „прекрасни нови светове“, които понякога се създават със сила и са заобиколени от жертвите или страданията на онези, които се съпротивляват.

Произходът на социологията датира от произхода на човека. Неговото раждане, първите години от живота, образованието и възпитанието му се случват сред близки и далечни роднини, роднини, приятели и съседи. Никога не е било различно, защото не може да бъде различно. И така, къде е началото? Също така, питаме ли за началото на Вселената, за началото на Земята, питаме ли за началото на живота на нашата планета? Питаме ли за началото на човека? Разбира се. Но получаваме ли достатъчен отговор? Съмнявам се. През 60-те години на миналия век, семейна двойка палеонтолози, Луис и Мери Лийки, представят хипотеза, че преди около 1,9 милиона години *Homo habilis* (сръчен човек) се е трансформирал във вида *Homo erectus* (изправен човек), от който съвременните хора са еволюирали преди около 190 000 години. В момента повечето учени са съгласни, че *Homo habilis* е предшественик на всички по-късни видове от рода *Homo*, включително - макар и не директно - *Homo sapiens*.

Целият този аргумент, който е изцяло материалистически, представя основата, върху която се гради нашето човешко съществуване. Но достатъчна ли е самата материалистическа и натуралистична основа, за да говорим за човека, или по-скоро само за неговия организъм, за цялостния човек, или по-скоро само за обекта на изследване на биологията на клетките, тъканите, системите, за обекта на изследване на медицината. Ще

разкрие ли най-добрият компютърен томограф, описващ тялото ми до ниво атоми, в какво вярвам, кого обичам, за кого гласувам и с какво фундаментално не съм съгласен? И така, какво има отвъд материята? Всичко? В края на краищата, за един организъм е достатъчно да диша, пие, яде, спи и се размножава, за да съществува. Това е минимумът на съществуване. На Земята има кислород, вода, растителна и животинска храна, пещери и дупки в земята, както и два пола, които от време на време се обединяват, за да раждат потомство. Какво повече бихте могли да искате? Или това е всичко, което е необходимо, за да бъде човек?

Нека да разгледаме пирамидата на потребностите, която е универсална и днес и върху която Ейбрахам Харолд Маслоу (1908-1970) работи от 1943 г. Още в рамките на физиологичните потребности (най-основните и споменати по-горе) той отделя... липсата на напрежение. И все пак липсата на напрежение е синоним на равновесие и липса на неразположения, тревоги и разстройства.

Значи вече сме на това ниво? Разбира се. Липсата на кислород причинява неразположение и нарушаване на способността за дишане, липсата на нещо за пиене причинява жажда, липсата на храна причинява глад, липсата на сън причинява умора, а липсата на потомство води до унищожение на вида, стадото, семейството или племето. Продължаващ стремеж към баланс, още от самото начало.

И второто, по-високо ниво на потребности. Това са потребности, свързани с чувството за безопасност. Физическа, лична безопасност, т.е. адекватно облекло за защита от жегата или студ; подходящо място за живеене; защита от опасност - от побой или нападение, и от насилие. Това ниво, пресичащо се с чувството за здравна сигурност (не искам да се разболея) и икономическа сигурност (трябва да ям нещо), представлява по-сложна мрежа от значения, в която културният компонент играе все по-важна роля. Вече не само природата определя нашия избор; все по-често - като хора - ние поемаме по пътя на значенията и ценностите. Така че може би тук трябва да търсим произхода на човека и социологията, тук започваме да говорим за културата като по-висок слой, който е по-важен (понякога) от биологията?

Опитът, направен тук, да се определи кое е научно и кое е сигурно, както подсказва самият термин, е хипотеза, начин да се види светът на миналото, настоящето и бъдещето на човечеството. Трудно е да се отрече, че науката е сигурност, че единството на човешката раса е вече безспорно и всяка жена и мъж (без значение колко далечни са техните култури, стига да са в пълна биологична сила) могат да допринесат за увеличаването на броя на хората на планетата.

От този факт обаче не може да се заключи, че всички мигранти са добре дошли навсякъде, че стотици милиони хора - просто така - ще мигрират към Германия, защото животът там е по-добър - за всички. Ключовото обаче не е в тривиален анекдот, а по-скоро в културните идентичности, които се потвърждават и поддържат от поколение на поколение. Разбира се, има „стабилни“ култури, „отстъпващи“ култури и „натискащи“ култури, но сега не е моментът да се проектират небрежно големи миграционни движения и наивно да се преструваме, че те нямат никакви последици. Освен ако не става въпрос за преструвка, а за план, макар че неговите предположения и последици не могат да бъдат напълно разкрити днес. В над 1050-годишната история на страната си, поляците са емигрирали с милиони (доброволно или насилствено), докато културно чужди новодошли са били привлечани към полските земи. Милиони неполяци имат полски корени в семействата си, милиони поляци ще намерят неполяци сред своите предци. Това е сигурен и по свой начин балансиран процес, който продължава от стотици години. Няма социологическа причина (дори и само заради все още възпроизвежданото търсене на равновесие) да се приемат мигранти в Полша „насилствено“. Полската държава (в рамките на структурите на Европейския съюз) продължава да функционира и евентуални емиграционни и имиграционни вълни не причиняват никаква заплаха или хаос в нея, нито пък прекомерно негативни социални последици. Способността на полската социокултурна система (език, нация, държава, религия), формирана в продължение на векове, да се преражда от поколение на поколение не намалява. Схемите на Жан-Жак Русо и Карл Маркс все още са фалшив разказ за природата на човек, който е щастлив, защото е лишен от семейство, собственост и идентичност. Такива хора могат да бъдат манипулирани, дори могат да бъдат принудени да правят това или онова, но връщането към равновесие - на ниво индивид и общество като цяло - все още е най-мощният социален процес. Светът, в който живеем, е свят на ценности: икономически, естетически, морални, правни, когнитивни и религиозни. Всички тези ценности образуват система, наричана ценностна мрежа. Ако човек предпочита и особено високо цени някои от тях, се формира йерархия на ценностите. Всяка култура има система и йерархия на ценностите. Те зависят от историческото минало, националните традиции, които изграждат дадена култура, които са наследство от минали поколения, социално-икономическите условия, човешките и имуществени отношения и системата на управление.

Дисертационната работа е изготвена и структурирана в няколко основни части:

### **1. Хората и техните пътувания:**

Хора като нас, без съмнение нашите предци, живеят на Земята от около 150 000-200 000 години. Как можем да бъдем сигурни в това и какво е имало преди това? Тази сигурност е възможна - не за първи път - благодарение на естествените науки и по-специално на генетичната антропология и нейната история за първото човешко племе.

А какво е имало преди това? Нещо със сигурност е имало, но без толкова твърди научни доказателства, каквито са наличните за последните 150 000-200 000 години, не е нужно да настояваме за една конкретна история.

Нека започнем с митохондриалната Ева - родом от Африка, от която са произлезли всички съвременни хора. Разбира се, ние също сме произлезли от нейния спътник Адам, въпреки че неговата роля тук не е толкова важна. Терминът митохондриална Ева идва от начина, по който е била определена нейната възраст в научни изследвания, използващи гени, съдържащи се в човешките митохондрии (мтДНК). Повечето еукариотни клетки съдържат митохондрии, които се делят автономно, независимо от деленията на клетката. Генетичният материал, присъстващ в митохондриите, се унаследява по различен начин от този, съдържащ се в клетъчните ядра. Полово размножаващите се животни и растения получават своите ядрени гени (ДНК) от двамата си родители, докато наследяват митохондриалната си ДНК (мтДНК) само от единия родител. При хората, само жената предава своята мтДНК на потомството си (в яйцеклетката), защото само яйцеклетката допринася с цитоплазмата, която съдържа митохондрии, за зиготата. Сперматозоидите съдържат както геномна (ядрена) ДНК, така и митохондрии; те обаче се намират в средната част на сперматозоида, която не навлиза в яйцеклетката, така че мъжкият индивид не предава митохондриите си на потомството си. Жените, които нямат дъщери, не предават своята митохондриална ДНК на следващото поколение. Този начин на предаване на митохондриалните гени и изследванията на вариациите на митохондриалната ДНК в популацията ни позволяват да предположим, че митохондриалната ДНК се наследява от митохондриалната Ева, представител на женската линия на последния общ прародител на хората, живи днес. Чрез сравняване на митохондриалната ДНК на хора от различни етнически групи е установено, че всяка женска линия в крайна сметка води до една-единствена жена - митохондриалната Ева. Въз основа на сходствата в генните последователности е изчислено, че митохондриалната Ева е живяла в Африка преди около 143-200 или 140-240 хиляди години.

Но защо се случи това, защо ние, хората, сме най-успешните от всички живи същества на Земята, завладяхме всички континенти и усвоихме стихии и умения... В края на краищата, ние имаме една и съща биологична основа и сме физически по-слаби от много животни - в конфронтация, един на един и без оръжие, губим от слон, носорог, лъв, крокодил...

Първоначално бяхме точно „без оръжия“, но започнахме да ловуваме на групи и покъсно имаме оръжия, огън, камъни, копия и лъкове. Наскоро на остров Сулавеси (Целебес) археолози откриха най-старите известни картини в човешката история, които са описание на събитие - лов на животни. Това най-вероятно е първата илюстрирана човешка история. На труднодостъпно място е изобразена битка между човек и дива свиня и аноа (бивол). Художникът дори е оставил своя подпис под формата на отпечатък от ръка на стената.

На този фон, рисунките по стените на пещерите в днешна Испания (Алтамира в Кантабрия, рисунки, датиращи отпреди 15 000 години) и Франция (Ласко в Аквитания, рисунки, датиращи отпреди 19 000-17 000 години), които доскоро се смятаха за най-стари, се завръщат на полагащото им се място. Теорията за разпространението на хората по света се потвърждава отново.

Точно така. В момента поддръжниците на теорията за „излизането от Африка“ оценяват времето на началото на миграцията на около 150-80 хиляди години. Човекът е проправил път от Африка до Близкия изток (разглеждат се два възможни маршрута на преминаването), след което едната група е тръгнала по южните брегове на Азия чак до Австралия, а другата група е тръгнала на север към Европа и Азия, за да достигне Северна и Южна Америка през тогавашната суха Берингия (ивица земя, свързваща днешен Сибир в Азия с райони на Северна Канада и Аляска в Северна Америка). Следи от ранни хора в Австралия и Тасмания показват, че първите човешки селища в района са се появили преди около 60 000 години. Човекът е дошъл там, плавайки от преди това населената Ява, която по време на ледниковия период е била част от големия полуостров Сунда, обхващащ Индокитайския полуостров и Големите острови Сунда, които днес са разделени от проливи. Също така, Австралия, Тасмания и Нова Гвинея тогава са били една земя, наречена Сахул.

Нека сега се запитаме за религията, езика, расата и националността на тези хора. Знаем, че са умеели да рисуват и са се занимавали с изкуство, което е надхвърлило анимализма и ги е преместило от природния свят в света на културата. Археолозите откриват орнаменти, сложни погребални места и препратки към „висши сили“ - божества, богове

и накрая Бог. Те със сигурност са общували, но как? На кой език или може би на никакъв, тъй като съвременните езици само намекват за по-ранните? Имали ли са специфични идентичности? Дали просто са правили разлика - което със сигурност е най-важното - между своите и външните. Какъв е бил цветът на кожата им? И важно ли е било това? Никой не е нужно да бъде убеждаван, че са предпочитали контактите между жени и мъже, което означава, че са имали потомство. Ние сме най-яркото доказателство за това. Според хипотезата за един-единствен произход (моногогенеза) на човешката раса, нашите предци са произлезли от Африка и оттам са се разселили по другите континенти. Един от основните методи, използвани за реконструкция на историята на миграциите на ранните хора, е анализът на Y хромозомата, чиито тринадесет генетични маркера диференцират човешката популация. Въз основа на генетични доказателства се смята, че всички живи днес хора са произлезли от един-единствен човек, живял в Африка преди около 60 000 години. Смята се също, че най-ранните групи хора намират своите съвременни потомци сред народа Сан (бушмени), който сега обитава западната част на Южна Африка. Сан са много по-малко на брой и дори по-ниски от близките банту, но важното е, че имат по-светла кожа, по-къдрава коса и същата епикантална гънка („наклонени очи“) като хората от Централна и Югоизточна Азия.

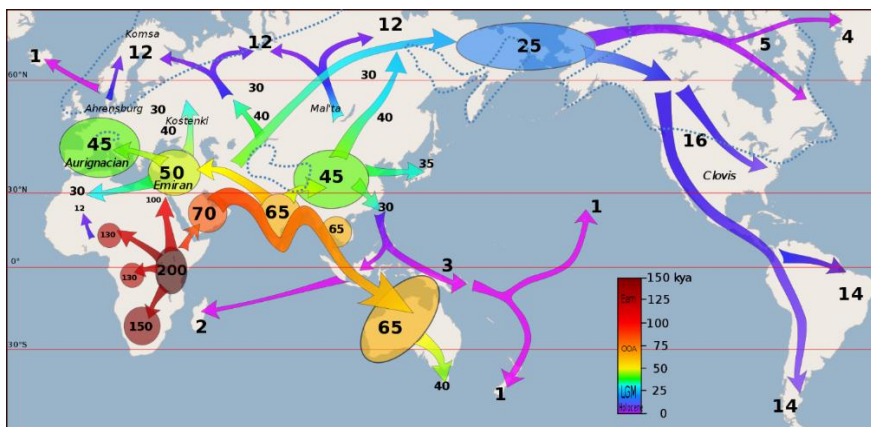
Смята се, че хора, свързани с народа сан, първоначално са обитавали Южна и Източна Африка. Оттогава по-голямата част от тази територия е завладяна от банту. Това се доказва от скелетни останки, открити при палеолитни разкопки в Етиопия и Сомалия. Дори днес в Източна Африка има хора, чиито езици имат архаичните характеристики на езика сан, с неговия отличителен репертоар от тракащи звуци (щракащи езици). Между другото, те са единствените езици в света, които използват тези звуци в речта си.

Хората, мигрирали от Африка преди хиляди години, са носили генетичен маркер на Y хромозомата, известен като M168 (хаплогрупа СТ на Y-ДНК). Първата вълна на миграция от Африка е останала близо до бреговете на океаните, напредвайки по крайбрежните райони на Индийския океан, включително части от Арабския полуостров, Близкия изток, Индийския субконтинент и Югоизточна Азия, след това към Индонезия и накрая Австралия. Този клон на човешкото семейство е разработил нов маркер M130 (хаплогрупа С на Y-ДНК). Тази първа вълна на миграция изглежда е оставила по пътя си тъмнокожи хора, включително такива изолирани групи в Югоизточна Азия като коренното население на Андаманските острови (на около 400 км от западния бряг на Тайланд), Семанг в Малайзия и Аета във Филипините.

Втората миграционна вълна се насочи по-на север, разделяйки се някъде в района на съвременна Сирия, за да навлезе във вътрешността на Азия, където се раздели още няколко пъти на Централна Азия и района северно от Афганистан. Линиите, достигнали Централна Азия, носеха маркера М9 (хаплогрупа К в Y-ДНК). Други маркери бяха добавени, след като миграционните пътища тръгнаха от Централна Азия в няколко различни посоки.

От Централна Азия малка група хора мигрира на североизток, следвайки северните елени. Те са предците на сибирските групи, като чукчите, сред които и до днес има групи, водещи номадски начин на живот, а преди 15 000 години още по-малка група, оценявана на не повече от 20 души, прекоси днешното Берингово море по време на последното заледряване и мигрира в Северна Америка. Те са предците на коренното население на Америка. Именно техните потомци - 800 години по-късно - са стигнали чак до Южна Америка.

Смята се, че тази африканска диаспора е възникнала преди около 50 000 години. Това е достатъчно дълго време, за да настъпят много промени и у хората, останали в Африка. Генетичните тенденции, споменати по-горе, се отнасят до хората, напуснали Африка, и тяхната генетична история. Генетичното разнообразие, открито извън Африка, е по-лесно за обяснение, тъй като популациите, мигриращи към нови ловни територии, рядко се връщат в региони, където са живели преди. В Африка обаче тази географска изолация - главно поради постоянно разширяващата се Сахара - е довела до концентрацията именно на най-старите, най-малко генетично модифицирани човешки групи по целия свят.



Източник: [https://en.wikipedia.org/wiki/Early\\_human\\_migrations](https://en.wikipedia.org/wiki/Early_human_migrations)

Изригването на супервулкана Тоба се е случило преди около 75 000 години на мястото на днешното езеро Тоба на индонезийския остров Суматра. Това е едно от най-големите

известни изригвания на Земята. Според теорията за изригването на Тоба, това събитие е причинило глобална вулканична зима с продължителност от шест до десет години и може би 1000-годишен епизод на захлаждане на климата. Изригването на Тоба е свързано с генетично пречка в човешката еволюция, която се е случила точно преди около 70 000 години и която може да е резултат от силно намаляване на размера на общата човешка популация поради климатичните ефекти на изригването в световен мащаб. Според теорията за генетичното пречка, между 100 000 и 50 000 години човешката популация е спаднала рязко до между 3000 и 10 000 души. Това се подкрепя от някои генетични доказателства, които предполагат, че днешните хора са потомци на много малка популация от 1000 до 10 000 двойки родители, съществували преди около 70 000 години. Всеки от нас носи биохимичното свидетелство, потвърждаващо, че **всички човешки същества всъщност са членове на едно семейство**, свързани помежду си чрез общото наследство на нашия геном. Както е казал Теодосий Добжански, от биологична гледна точка всички човешки същества са членове на един вид... Техните гени произлизат от същия генофонд като тези на другите хора. Жителите на целия свят споделят общ генофонд за човешкия вид. Ако беше възможно да се картографира пълният произход на цялото човечество, щяхме да получим сложна мрежа, в която всеки индивид би бил многократно свързан с другите. Всички ние сме роднини и това, което се е случило през последните 60 хиляди години, са просто екологични и културни варианти, в които са еволюирали нашите по-близки или по-далечни (във всяко възможно отношение) братя и сестри. Биологичната основа на съюза между мъж и жена, чието значение и ценност Бронислав Малиновски толкова пламенно подчертаваше, ни дава увереност, че живеем в рамките на една единствена, глобална, семейна общност, която често, особено в католическите издания, се нарича човешко семейство. Ако много автори и читатели на публикации по проблемите на идентичността споделят убежденията на Елжбета Будаковска, която пише, че: „Съвременните процеси на глобална социална промяна, наблюдавани и преживявани с различна интензивност през последните десетилетия, са създали нови условия за конструиране, деконструкция и реконструкция на идентичността на постмодерния човек... и конструирането на идентичността винаги се е случвало в отношенията между Аз - Другия или Един от Нас - Чужд“, тогава сигурно съм неприятно изненадан от моята хабилитационна дисертация, защото не говори за никакви Чужди и всеки тук е Един от Нас.

## **2. История – все по-ясна идентичност и регионализация:**

**Езици** / В света се говорят около 6000-7000 езика. За лингвистите точното определяне на този брой е затруднено от разногласията относно класификацията на някои комуникационни кодове като отделни езици или диалекти. По-голямата част от езиците в света остават в неграмотна форма. Смята се, че повече от половината от съвременните езици в света ще изчезнат до 2100 г., тъй като се използват от много малък брой хора. Най-популярните местни езици са мандарин (един от езиците на Китай) (1213 милиона говорещи), английски (1200 милиона), испански (550 милиона), хинди (450 милиона) и арабски (390 милиона). Основната единица за класификация на езиците е езиковото семейство. Семейството се разделя на групи и комплекси. Понякога се разграничават и допълнителни междинни единици, като подсемейство и клон, а езиковите семейства се комбинират в единици от по-висок ред: макросемейства и тип (или дори макрофил). Те обаче рядко се използват, тъй като доказването на родството на отделните семейства помежду им е трудно и обикновено е хипотетично. Понякога се смята, че всички човешки езици произлизат от един-единствен праезик, наречен праčovешки (виж: праезик на човечеството).

Праезикът на човечеството (също наричан: Прасвет или Прасапиенс) е хипотетичният праезик, от който произлизат всички езици на човечеството. Неговото съществуване се предполага в теорията за моногенезиса на всички съществуващи езици. Теорията може да бъде обоснована на исторически, биологични и психологически основи и се среща също в религията и митологията (напр. езикът на Адам, Вавилонската кула). Въпреки това, поради дългия времеви интервал (от 50 до 100 хиляди години), разделящ днешния ден от времето, когато този хипотетичен език може да е бил в употреба, повечето лингвисти смятат доказването на общия произход на всички езици по света за невъзможно от гледна точка на лингвистиката. Следователно е спорно дали мненията за характеристиките на праезика на човечеството изобщо могат да се считат за наука. Въпреки това се правят опити за създаване на глобални етимологии на думите, а изследвания в тази област се провеждат от американските лингвисти Мерит Рулен и Джон Д. Бенгтсън, между другото.

**Цивилизации** / Най-влиятелният автор, изследвал въпроса за „локалните цивилизации“ след разпадането на съветския комунизъм и края на Студената война, е Самюъл Хънтингтън. Книгата му „Сблъсък на цивилизацияите“, публикувана през 1996 г., бързо се превърна в публикация, която не може да бъде пренебрегната при нито един опит за диагностициране на ситуацията в днешния свят.

Хънтингтън следва стъпките на Шпенглер и Тойнби - той посочва трайността на цивилизациите, независимо от процесите на модернизация и трансформация, на които често са подложени. Индустриалното производство, изобретено от западната цивилизация, е поето от някои незападни цивилизации, но това не е довело до тяхната вестернизация, т.е. включване в западната цивилизация. Напротив, то се е превърнало в елемент, който им е позволил да оцелеят и да запазят своята цивилизационна автономност от Запада. Без тези процеси тези цивилизации биха се разпаднали и вероятно в крайна сметка биха били погълнати от Запада като негова периферия.

Примерът, даден от Хънтингтън, е процесът на модернизация на Русия. Русия е синтез на наследството на византийската цивилизация със славянски субстрат и азиатски елементи, особено монголски. Хънтингтън я разглежда като център на православната цивилизация. През 17 век Русия е слаба и технологично и икономически изостанала в сравнение със Западна Европа. Бързата модернизация на Русия е осъществена от цар Петър I, наричан Велики. Той управлява Русия от 1689 до 1725 г. През 1697-1698 г. пътува много в западни страни, дори работи като дърводелец в корабостроителница в Холандия. След завръщането си той забранява на болярите си да носят бради и традиционни дълги одежди, европеизира до голяма степен обичаите на руския елит, модернизира и рационализира държавната администрация, подчинява православната църква на държавата, модернизира армията, създава руски флот в Балтийско море, внася от Запад всички технически иновации, които Русия може да използва, и се грижи за техническото образование на младежта. Следователно управлението на Петър Велики представлява безспорен поврат в историята на Русия. До неговото време Русия не е имала нито военно, нито икономическо предимство пред Полша - силите им са били равни, като Полша е имала предимство в определени периоди от време. По време на управлението на Петър балансът на силите в тази част на Европа започва да се променя коренно. Подобна политика на модернизация е провеждана и от по-късните наследници на Петър Велики, Екатерина II и Александър II. В резултат на това през целия 19 век Русия продължава да укрепва.

Въпросът е, че в резултат на тези реформи Русия не загуби характера си на държава с азиатски и византийски черти, а ги засили. Следователно тези методи за модернизация на „незападна“ страна могат да се считат за успешни. За разлика от това, опитът на Горбачов да модернизира Русия беше напълно неуспешен. Хънтингтън заключава, че от руската история има урок, че централизацията на властта е предпоставка за социални и икономически реформи. В края на 80-те години на миналия век сътрудниците на

Горбачов, оплаквайки се от пречките, които гласността създава за икономическата либерализация, горчиво оплакваша, че не са взели предвид този факт.

Като цяло, Самюъл Хънтингтън е много скептичен относно възможността западната цивилизация да анексира държави или нации, принадлежащи към други цивилизации. Във всеки случай, това не може да се осъществи в резултат на външен натиск. Икономическата и технологичната трансформация може да бъде успешна, когато се осъществява чрез вътрешни сили и социална динамика. Пример за това е Япония, която успява в такава модернизация още през 19 век. През 1868 г. Япония премахва политическата система, известна като шогунат (действителното управление на военния командир, шогун), която е съществувала близо триста години, от началото на 17 век. Император Муцухито поема пълната власт. Той инициира интензивна работа по политическото и икономическо възстановяване на държавата, следвайки модела на избрани западни страни. Тези реформи, наричани „реформи Мейджи“, бързо поставят Япония сред основните сили в света по това време. Япония е единствената страна в Азия, която не е доминирана от европейските колониални сили; напротив, тя започва свои собствени усилия за придобиване на колонии.

Според Хънтингтън, когато елементите на модернизма не са правилно интегрирани в собствената цивилизационна традиция на дадена страна, това води до „шизофренични“ държави, които са вътрешно разкъсвани и неспособни да намерят своята цивилизационна идентичност. Най-добрият пример за такава страна е Турция, разкъсвана между ислямската си традиция и копнежа си да бъде част от Европа.

Според Хънтингтън, съвременните въоръжени конфликти са резултат от сблъсък на цивилизации. Ярки примери за това са войните в бивша Югославия, където се е случил сблъсък на три цивилизации - западна, православна и ислямска - под формата на три враждуващи етнорелигиозни общности: католическа (хървати), православна (сърби) и мюсюлманска (босненци). Конфликтите от този тип ще се увеличат поради промените в световната демография и изчерпването на природните ресурси. Хънтингтън не изключва възможността за глобален конфликт, който би бил война на цивилизациите.

Хънтингтън изброява осем фактора, които характеризират западната цивилизация:

- наследството на класическата античност. Ключовите елементи на това наследство са правото, философията и християнската религия.
- Католицизъм и протестантство. Тези религии, които могат да бъдат описани като латинско християнство, са оказали голямо влияние върху Запада, включително върху неговото икономическо развитие

- Европейски езици. За разлика от други цивилизации, Западът се характеризира с един вид езиков плурализъм: той използва множество национални езици. Други цивилизации обикновено имат един език.

- Разделение на духовната и светската власт. За разлика от други цивилизации, в историята на Запада винаги е имало ясно разграничение между папската/църковната и имперската/светската власт.

- Върховенство на закона. Убеждението, че принципът на закона е най-висшият принцип, който се прилага за всички, включително за владетелите, също отличава Запада от другите цивилизации.

- Социален плурализъм. Западните общества винаги са били и продължават да се характеризират с множество различни автономни съюзи, асоциации и организации, които са се превърнали в основата на гражданско общество, способно ефективно да ограничи властта на владетелите.

- Представителни органи. Още през Средновековието социалният плурализъм е довел до необходимостта от представителни органи както в централните, така и в местните власти. Тази традиция е дала началото на съвременния западен парламентаризъм.

- Индивидуализъм. Индивидуализмът често се третира като антитеза на колективизма. Той означава правото на индивида на индивидуален избор и признаването на превъзходството на това право над принципа на подчинение на общността - семейство, племе, квартална група и др. Всички незападни цивилизации признават превъзходството на принципите на общността над индивидуалните права.

Говорейки за Русия, Хънтингтън заявява, че нито една от тези характеристики - с изключение на първата (наследството на класическата античност) - не е позната на руската цивилизация. Трябва обаче веднага да се отбележи, че Русия има съвсем различно наследство от класическата античност от Запада; Западът е наследил предимно римската традиция, докато Русия е наследила византийската.

Въз основа на анализа си на динамиката на съвременните цивилизационни промени, Хънтингтън заключава, че притежанията на западната цивилизация и процентният дял на глобалния цивилизационен дар на човечеството намаляват от близо век. Икономическата и технологична модернизация в рамките на западните цивилизации изобщо не означава, че те ще възприемат западната ценностна система, ще станат приятелски настроени към Запада или ще се присъединят към тенденцията за общочовешка цивилизация под западно ръководство.

Основните цивилизации на съвремието са следните:

Китайската цивилизация. Всички учени признават съществуването или на една китайска цивилизация, чийто произход датира поне от 1500 г. пр.н.е., а може би и хиляда години по-рано, или на две китайски цивилизации, като едната е заменила другата в началото на християнската ера.

Японската цивилизация. Някои учени свързват китайската и японската култура, давайки им общото наименование далекоизточна цивилизация. Повечето учени обаче са на противоположното мнение и смятат японската цивилизация за отделна, произлизаща от китайската цивилизация между 100 и 400 г. сл. Хр.

Индуистката цивилизация. Общоприето е, че на Индийския субконтинент е съществувала една цивилизация поне от 1500 г. пр.н.е. или са се сменяли няколко цивилизации последователно. Тя се нарича индийска или индуистка, като последният термин се отнася повече до цивилизацията, съвременна на нас. От второто хилядолетие пр.н.е. индуизмът е централната част от културата на субконтинента. Бидейки повече от религия или социална система, той е ядрото на индийската цивилизация. Тази роля продължава и до днес, въпреки че самата Индия има значителна мюсюлманска общност, както и няколко културни малцинства. Използвайки термина „индуистка“, правим разлика между името на цивилизацията и името на страната, която е неин център, което се препоръчва, когато културата на една цивилизация надхвърля националните граници.

Ислямската цивилизация. Всички сериозни учени признават съществуването на отделна ислямска цивилизация. Ислямът, който е възникнал на Арабския полуостров през 7 век сл. Хр., бързо се е разпространил в Северна Африка и Иберийския полуостров, както и в Централна Азия. Следователно, в рамките на исляма съществуват много различни култури или подцивилизации, включително арабска, турска, персийска и малайска.

Православната цивилизация. Някои учени разграничават отделна православна цивилизация с център Русия. Тя се отличава от западното християнство по византийския си произход, отделната религия, двеста години татарско владичество, бюрократичния деспотизъм и ограничения контакт с Ренесанса, Реформацията, Просвещението и други явления, толкова важни за Запада.

Западната цивилизация. Произходът ѝ обикновено се датира около 700 или 800 г. сл. Хр. Учените обикновено признават, че тя се състои от три основни компонента: Европа, Северна Америка и Латинска Америка.

Латиноамериканската цивилизация. Латинска Америка обаче има различна идентичност и е различна от Запада. Въпреки че е продукт на европейската цивилизация, тя е извървяла път, много различен от този на Европа и Северна Америка. Нейната култура е

корпоративна, авторитарна. Европа е преживяла този тип култура в по-малка степен, докато Северна Америка изобщо не го е преживяла. И двата района са усетили ефектите на Реформацията. Латинска Америка е мястото, където католическата култура се е смесила с протестантската. Исторически погледнато, Латинска Америка е била изключително католическа, въпреки че не може да се изключи възможността тази ситуация да се промени. Латиноамериканската цивилизация включва местни култури, които не са съществували в Европа, са били ефективно унищожени в Северна Америка и имат различно значение в Мексико, Централна Америка, Перу и Боливия, от една страна, и Аржентина и Чили, от друга. Политическото и икономическо развитие на Латинска Америка е доста различно от това на северноатлантическите страни. Самите латиноамериканци определят своята идентичност по различни начини. Някои казват, че са част от Запада. Други казват, че имат своя собствена уникална култура. Съществува обширна литература от латиноамерикански и северноамерикански автори, посветена на културните различия между тези области. Латиноамериканската цивилизация може да се разглежда или като подгрупа в рамките на западната цивилизация, или като отделна единица, тясно свързана със Запада, като същевременно съществуват разногласия относно това дали е част от Запада или не. Последното предположение е по-подходящо и по-добре служи на целите на анализ, който се фокусира върху международните политически последици от цивилизациите, включително отношенията между Латинска Америка, от една страна, и Северна Америка и Европа, от друга.

Така Западът се състои от Европа, Северна Америка и други области, заселени от европейци, като Австралия и Нова Зеландия. Връзката между двата основни компонента на Запада обаче се е променила с течение на времето. Американците са се определяли в опозиция към Европа през по-голямата част от историята си. Америка е била земя на свободата, равенството, възможностите и бъдещето. За разлика от нея, Европа е представлявала потисничество, класов конфликт, йерархия и изостаналост. Дори се е твърдело, че Америка е отделна цивилизация. Това противопоставяне на Америка срещу Европа се дължи до голяма степен на факта, че поне до края на 19-ти век Америка е имала ограничени контакти с незападни цивилизации. С навлизането на Съединените щати на международната сцена обаче се развива по-широко чувство за идентификация с Европа. Докато през деветнадесети век Америка се е смятала за отделна и противопоставена на Европа, през двадесети век тя се е определила като част и всъщност лидер на по-голям организъм - Запада, който включва Европа.

Терминът „Запад“ е често използван днес, за да опише това, което някога се е наричало западно християнство. По този начин Западът е единствената цивилизация, която е получила името си от посоката, посочена от компаса, а не от името на определена нация, религия или географска област. Подобно обозначение изолира тази цивилизация от нейния исторически, географски и културен контекст. В исторически план западната цивилизация е европейската цивилизация, докато днес тя е евроамериканската или северноатлантическата цивилизация. Европа, Америка и Северният Атлантик могат да бъдат намерени на картата, но Западът не е там. Концепцията за вестернизация и подвеждащото отъждествяване на вестернизацията с модернизацията също са извлечени от думата „Запад“. По-лесно е да си представим, че Япония се „вестернизира“, отколкото че се „евроамериканизира“. Евроамериканската цивилизация обаче обикновено се нарича западна и този термин, въпреки сериозните си недостатъци, също ще бъде използван тук.

Африканската цивилизация (възможно). Северната част на африканския континент и източното му крайбрежие са част от ислямския свят. Етиопия, исторически погледнато, е самостоятелна цивилизация. Европейският империализъм и заселване са донесли елементи от западната цивилизация навсякъде. В Южна Африка заселници от Холандия, Франция и след това Англия създават европейска култура, състояща се от много различни елементи. Най-важното е, че християнството завладява по-голямата част от континента южно от Сахара, заедно с европейския империализъм. Въпреки че африканските племенни идентичности се запазват и остават силни, хората на континента имат нарастващо чувство за африканска идентичност. Можем да си представим, че в Африка южно от Сахара ще се появи отделна цивилизация, като Южноафриканската република може би ще се превърне в неин център.

Религията е централният определящ елемент на една цивилизация. Християнството, ислямът, индуизмът и конфуцианството са тясно свързани с основните цивилизации. Това обаче не се отнася за будизма. Защо е така? Будизмът, подобно на исляма и християнството, се разделя на две основни фракции в началото и, подобно на християнството, не оцелява в страната, където се е зародил. От първи век сл. Хр. Махаяна будизмът е изнесен в Китай, а след това в Корея, Виетнам и Япония. Той е адаптиран по различен начин от тези общества, асимилиран в местната култура (например в Китай с конфуцианството и даоизма) и потискан. Въпреки че будизмът все още е важен компонент от културата на тези общества, те не формират „будистка цивилизация“ и не биха се идентифицирали с нея. Въпреки това, цивилизация, която може основателно да

бъде описана като теравада будизъм, съществува в Шри Ланка, Бирма, Тайланд, Лаос и Камбоджа. Освен това, народите на Тибет, Монголия и Бутан са се свързвали с ламаистката разновидност на Махаяна будизма през цялата история. Тези общества представляват втората област на будистката цивилизация. Пълното изчезване на будизма в Индия и неговото адаптиране и включване в културите на Китай и Япония обаче означава, че макар и да е велика религия, той не се е превърнал в основа на голяма цивилизация.

А какво да кажем за еврейската цивилизация? Повечето експерти по цивилизации почти не я споменават. Предвид броя на последователите ѝ, юдаизмът със сигурност не е една от основните цивилизации. Гойнби го описва като задържана цивилизация, произлязла от по-ранна сирийска цивилизация. Юдаизмът е исторически свързан както с християнството, така и с исляма. В продължение на много векове евреите са запазили своята културна идентичност в рамките на западната, православната и ислямската цивилизации. С установяването на Израел те са получили основните качества, които изграждат една цивилизация: религия, език, обичаи, литература, институции, територия и политическо седалище. Но как изглежда тяхната субективна идентификация? Евреите, живеещи в други култури, са разпределени по континуум в това отношение: от пълна идентификация с юдаизма и Израел до номинален юдаизъм и пълна идентификация с цивилизацията, в която живеят. Последното обаче се отнася главно за евреите, живеещи на Запад.

**Религии** / Днес състоянието на социологическата теория на религията е най-силно повлияно от концепциите на Робърт Бела, Питър Бергер и Томас Лукман.

Концепцията на Бела се основава на своеобразна идея за еволюцията. Според Бела, еволюцията е процес на вътрешно усложняване на биологична или социална структура, което увеличава нейната автономност в околната среда и по този начин нейната адаптивност. Религията, според тази гледна точка, придобива причинно-следствена сила само когато стане автономна и се отдели от цялостта на съществуването. Мойсей е първият, който прави религията инструмент за фундаментална социална промяна, когато забранява поклонението пред природата: земята, небето, звездите, слънцето и т.н., и прехвърля това поклонение към единствения, по същество невидим Бог. В последния етап на еволюцията религиозният фактор се оттегля не само от природата, която става област на механичните закони, но и от социалния живот, който става напълно секуларизиран. Религията се превръща в личен въпрос на индивида, но в либералното общество тази много лична, индивидуализирана религия, която е подчинена на

пазарните условия, започва да действа като пътепоказател за освободени, автономни индивиди.

За Бергер религията е форма на легитимиране на ежедневието на хората. Тази легитимация се осъществява чрез изграждането на „свещен Космос“. В религиозния мироглед космическият ред е свещен ред, а ежедневието е подчинено на него и по своеобразен начин осветено и оправдано. В традиционните общества, където религиите са реалност за всички, номосът (човешкият принцип на живота) и космосът са едно и също нещо. При тези условия религията е стремеж да се придаде човешки смисъл на космическото и физическото. В съвременното общество няма единен религиозен образ на свещения космос и религиите представляват своеобразен „пазар“ на предложения за мироглед. Преходът от традиционно към модерно общество е следователно преход от общество на съдбата към общество на избора.

Близки до концепциите на Бергер са тези на Томас Лукман. Неговото есе, озаглавено „*Невидимата религия*“, е оказало особено влияние върху социологическата теория на религията. Авторът оспорва широко приетата в социологията на религията теза, че съвременните индустриални общества претърпяват перманентна секуларизация. Според Лукман религията не е изместена от човешкия живот, а е трансформирана. Институционализираната, църковно базирана религия се заменя с интернализирана, частна, „невидима“ религия. Тези идеи са подобни на теорията на Бела, но поставят сериозни дефиниционни проблеми, тъй като е общоприето, че някакъв вид организация или институция е необходим компонент на религията.

Най-общо социологическите дефиниции на религията могат да бъдат разделени на обектно-ориентирани и функционални.

Дефинициите, свързани с обекта, описват религията според обекта на религиозното поклонение и вярвания. Дефинициите, свързани с обекта, имат предимството, че позволяват феноменът религия да бъде отделен от други културни феномени: идеология, философия, изкуство, спорт и др. Недостатъкът им е, че са твърде твърди: използват понятия като Бог или духове, или категории на нашата култура (свръхестествено, неемпирично), което поражда съмнения относно това дали могат да бъдат разумно приложени към примитивни вярвания или различни съвременни култове.

Проблемът с дефинирането на религията се превръща в особено важен въпрос в днешно време във връзка с появата на различни нови религиозни движения, движения от типа „Ню Ейдж“, често родени от научно вдъхновение или гностически традиции, движения за самоусъвършенстване, екологични движения, обръщащи се към поклонението пред

природата, неоезически движения и др. Тези явления понякога се наричат „култови движения“. Следователно, този въпрос днес е не само теоретичен, но и практически, защото не е ясно как трябва да се третира подобни съюзи и асоциации: като религиозни или като светски.

**Нации** / Всички социални групи, които произхождат от реален или въображаем прародител, като например роднинска група - представляваща група от семейства, обединени в нея - клан, келтска фина или славянска задруга, както и по-сложни структури: племена (групи от свързани кланове) и етнически групи - всички тези групи са хомогенни или много близки културно. Трябва да се спомене и терминът „националност“, дефиниран като принадлежност към група хора с общо етнокултурно и езиково съзнание (напр. националностите на Сибир), както и терминът „нация“, дефиниран като общност от хора, формирана в историческия процес въз основа на език, територия и социално-икономически живот, проявена в културата и съзнанието на нейните членове. Нацията се отличава от другите групи чрез споделено национално съзнание, т.е. чувство за принадлежност към общност, която понастоящем се определя като нация. С други думи, хората са нация, защото се смятат за нация. Една от най-важните характеристики на една нация е наличието или стремежа ѝ да има собствена държава.

По този начин, човек може условно да разграничи сред хората (световното население) културни, езикови, цивилизационни, религиозни и национални общности, без да изключва взаимните връзки и отличителност, зависимости и сходства.

**Държави** / Целта на държавата като политическа общност е да създаде такива условия за социален живот, че отделните лица, семейства и колективите да могат да постигнат своите цели и да се развиват. В този случай това означава съвкупността от материални, цивилизационни и социално-културни условия.

Като форма на организация на обществото, държавата изпълнява два вида функции:

- външни функции и
- вътрешни функции.

Външните функции на държавната власт включват два набора от задачи: (1) осигуряване на сигурност на обществото и (2) осигуряване на представителство в международните отношения.

Осигуряването на сигурност на обществото се разбира като създаване на военна сила, която би могла да защити индивидите от агресия от други държави. Това обаче се разбира главно като дипломатически дейности, насочени към създаване на споразумения и

склучване на международни договори. Това включва мерки, които биха противодействали на агресията и въоръжените конфликти. Поради това се дава предимство на всички други дейности за взаимно икономическо, културно и политическо сътрудничество и усилия за поддържане на мира. В случая на конкретна държава това е продиктувано от принципите на външната политика.

Вторият набор от задачи включва действие като представител на обществото на държавата, т.е. нацията, по отношение на други общества, както и в международните отношения. Представителните органи (посолства, консулства, представителства, политически, военни и търговски мисии и др.) представляват интересите на държавата в други страни. Гореспоменатите институции сключват споразумения и договори и поддържат контакти с властите на други страни. Същевременно те се грижат за гражданите на своята държава, намиращи се на териториите на други държави.

Вътрешните функции на държавата също могат да бъдат разделени на два вида задачи. Вътрешната функция на държавата се свежда до осигуряване на ред в обществото като множество от различни социални групи и техните институции, както и в отношенията между гражданите. На практика това включва установяване на правен ред, който определя, наред с други неща, организацията на държавните органи и цялата система на управление на държавата (конституционно право). Следват закони, които уреждат отношенията между гражданите и държавните органи, както и взаимните отношения между гражданите (гражданско право). Установяването и регулирането на правния ред и актуализирането на закона представляват основна група държавни задачи в днешното променящо се общество. В страните с демократична система това се извършва от законодателните органи на държавата, като например парламента.

Вторият набор от задачи в рамките на вътрешните функции на държавата и държавните органи е да упражняват висш надзор върху дейността на различни социални групи и техните институции. Това включва също подпомагане на дейността им в различни области, инициране на тази дейност (особено в икономиката), координация и разрешаване на спорове и конфликти. При такъв надзор държавата зачита принципа на компетентност и автономност на различните видове социални групи. Функциите на държавата могат да бъдат определени чрез посочване на насоките и обхвата на държавната власт, докато конкретизирането на задачите, произтичащи от тези функции, зависи от историческото място и време, както и от ситуацията в конкретното общество. Списъкът с държави, които съществуват в света, включва както независими (194), така и непризнати (10) държави. От първите 193 са членове на Организацията на обединените

нации, а 194-тата държава е Ватикана, държава със статут на наблюдател в ООН. Дипломатическите отношения - наравно с държавите - се поддържат и от суверенни субекти на международното право (които нямат собствена държавна територия): Светият престол, който е в личен и функционален съюз с Ватикана, и Суверенният Малтийски орден.

### **3. Идентичност и културна сигурност:**

Връзките между културата и сигурността изглеждат като постоянна част от социалния живот. В миналото свещените места са гарантирали безопасността на онези, които са се укривали там. Завоевателите, желаейки да поробят завладяната от тях територия и нейното население, са унищожавали материалните и нематериалните ресурси на завладяната култура или, като са възприемали културата на завладяната територия, са могли да упражняват контрол над нея.

Дефинирането на културната сигурност може да бъде проблематично, главно поради недостатъчно ясната дефиниция на разглеждания предмет, т.е. култура. Въпреки че е нова концепция, тя все още е подложена на много промени. Културната сигурност се идентифицира със сигурността на идентичността на държавата и индивидите. В съвременния дискурс се разграничават три подхода към анализа на сигурността на индивида. При първия подход е важно да се позоваваме на концепцията за естественото право и на основните човешки права, правото на живот, свобода и щастие, като по този начин се очаква международната общност да гарантира и защитава правата на индивидите. При втория подход е важно да се съсредоточим върху мерки, насочени към защита на отделните лица. Те са насочени към укрепване на международното право, предимно по отношение на въпроси като геноцид, военни престъпления и елиминиране на оръжия, които са особено опасни за цивилното население. Третият подход е в полза на много широк поглед върху сигурността. Това е така, защото според неговите поддръжници сигурността на дадено лице е следствие от гаранциите за сигурност в други измерения - икономически, социални и екологични - където могат да възникнат заплахи, които възпрепятстват по-нататъшното мирно развитие на хората.

Културната сигурност има както вътрешно, така и външно измерение. Вътрешното измерение е свързано със сигурността на индивидите и обществото. Взаимоотношенията, които възникват между тях (индивиди и групи), могат да създадат модели както на сътрудничество, така и на конфликт. Външното измерение, от друга страна, включва заплахи, които възникват извън границите на държавата и могат да засегнат нейната вътрешност. Културната сигурност, като нова изследователска

дисциплина, стана необходима не само поради появата на все повече участници в сигурността днес, които, макар и да не са държави, играят важна политическа роля. Това е още по-важно, защото в едно културно разнообразно общество, отделните лица, както и по-големите културни групи, могат да проявяват лоялност към различни субекти, а не непременно към държавата, чиито действия не гарантират тяхната културна сигурност чрез еманципация. Следователно културната сигурност е свързана със сигурността на отделните лица, социалните групи и обществото като цяло. Тя е свързана със запазването и укрепването на идентичността на тези групи: етническа, национална и религиозна. Сигурността на тези общности може да се припокрива със сигурността на държавата, като в този случай общностите и държавите също се припокриват, или може да е в противоречие със сигурността на държавата, когато силните етнонационални идентичности заплашват единството и сигурността на държавата.

Следователно културната сигурност не може да се отъждествява само с липсата на заплахи. Културната сигурност изисква усилия за осигуряване и създаване на условия, в които културата може да се развива и расте. От една страна, културата трябва да има способността да се защитава, а от друга, тя трябва умело да се адаптира към промените, без да губи своята уникалност. В тази връзка е важно да се поддържат стабилни условия като гаранция за непрекъснатата социална дейност, което е важно за развитието и запазването на културата.

Подобно разбиране се отнася преди всичко до положителен поглед върху сигурността, който може да гарантира развитието и укрепването на културата, както и до разбиране на общностите, които са нейни носители и се идентифицират с нея. Това насърчава антиципаторно поведение на ниво държави и общества, което е съпроводено с процес на институционализиране на сътрудничеството в тази област, което в крайна сметка може да минимизира или дори да елиминира напрежението или конфликтите, свързани с културата.

Предметът на културната сигурност е широко дефинираната култура, която може да допринесе както за чувството за сигурност, така и за (не)сигурност. Културата, от една страна, винаги е била обект на негативни действия, извършвани от държави или недържавни субекти (групи и отделни лица). Тяхната цел е била да унищожат напълно културата чрез извършване на актове на насилие срещу нейните материални проявления (напр. сгради, паметници и скулптури) или чрез плячкосване на културни обекти (картини и книги). Друг обект на негативни действия е нематериалната култура, като в този случай действията са насочени предимно към хората, които са носители на

културата. От друга страна, културата гарантира чувство за сигурност. Тя организира света около хората и влияе върху тяхното възприятие.

#### **4. Европейска футурология – размиване на идентичността и насилствено единство:**

Съвременната версия на тезата за „постнационален“ ред и отслабването на национализма изхожда от идеята за глобална култура, основана на електронните масмедии. Предполага се, че информационното общество и масмедииите са създали условията за появата на глобална култура повече от век след предсказанието на Карл Маркс, че космополитна и технизирана култура ще обхване целия свят и ще обезсили всички предишни етнически и национални култури. Неотдавнашната дигитална революция и разпространението на обработена, компютъризирана информационна технология отслабиха привлекателността на отминалите култури и намалиха значението на нетехническите интерпретации. Най-важното е, че те доведоха до това културите да бъдат възприемани като частични, ирационални и „романтични“ и следователно по дефиниция принадлежащи към друга, отминала епоха от човешката история, която, освен може би заради своите художествени постижения, „не може да ни научи на нищо“.

Ерата на масовите комуникации е и време на масова миграция. Смесването на етнически и културни групи, отбелязано от Уилям Х. Макнийл, и хибридността на културните идентичности в постнационалната епоха, подчертана от Хоми К. Бхабха, резонират добре с нуждата човек да се чувства като у дома си, където и да се намира, и да може да общува с всички. Вече не национален „език и култура“ в анонимен, безличен град свързва съвременното индустриално общество, а информационни технологии и компютърни умения, които преодоляват всички културни бариери и създават хибридно, постмодерно глобално общество, основано на масовите комуникации. Именно тези фактори, заедно с тези, определящи икономическата взаимозависимост, накараха Ерик Хобсбом да осъди настоящата вълна от разделящ, тесен национализъм, който той разглежда като временно и второстепенно отклонение от истинския „ход на историята“, представляващо страховита реакция на настъпващите широко разпространени промени и израз на негодувание от вездесъщото присъствие на чужденци и изчезването на семейните връзки.

Отново, валидните твърдения, съдържащи се в тази теза, не могат да бъдат отречени. Несъмнено преживяваме обширни промени във формата, обхвата и интензивността на масовата комуникация, макар че те са по-скоро кумулативни, отколкото революционни. Наблюдава се и огромно увеличение на темповете и обхвата на миграцията, въпреки че през последните два века са създадени и прецеденти в това отношение. Но дали това се

равнява на въвеждането на нов глобален тип култура? Или просто има нов вид комуникационна технология и език, среда, лишена от послание?

Твърдението, че създаването на „виртуална реалност“, свят извън света, всъщност се свежда до просто техническо постижение, със сигурност е подценяване на интелектуалния принос на революцията, предизвикана от масовата комуникация, и нейния потенциал. От друга страна, възприемането на новите информационни технологии като отделна глобална форма на „култура“ означава прилагането на генерична дума, която има специфичен набор от десигнати, към десигнати от съвсем различен вид. Терминът „култура“ просто се отнася не само до комуникацията и нейните технологии, но и до различни начини на живот и тяхното изразяване чрез естетически стилове и медии, човешки ценности, емоции и начини на поведение. В този смисъл винаги е имало много култури, а не една, и исторически различни начини на живот и разнообразни изрази на човешки ценности, емоции и действия. Такива култури са отговаряли на специфични колективни нужди и проблеми в специфичен исторически контекст. Те са били отговор на проблемите на живота и смъртта, тревогата и несправедливостта, любовта и загубата. Те са учили хората на изкуството да се борят с живота и да се справят със смъртта. Те са възплъщавали здравия разум, натрупаната мъдрост и колективния опит на общността, който тя е придобила през следващите поколения, чрез определени обичаи, обреди, учения, начин на живот и продукти на човешкия труд. По този начин те са изразявали възгледите и емоциите на специфични колективи и техните отделни членове, което ги е отличавало от другите колективи.

В какъв смисъл тогава можем да говорим за „глобална култура“? Разбира се, никоя електронна комуникационна технология и нейните виртуални продукти не биха могли да отговорят на емоционалните и психологическите нужди на „глобалните граждани“ в бъдеще или да ги научат на изкуството да се справят с радостите, отговорностите, болката и загубите, които животът носи. Такава глобална култура, едновременно научна, емоционално неутрална и техническа, би трябвало да бъде без място, без време и без памет. Вечното виртуално настояще би елиминирало перспективите на миналото и бъдещето, точно както способността за виртуално вездесъщество премахва всякаква загриженост за мястото и местоположението. Координатите на времето и пространството, толкова важни за нациите и национализма, вече не са актуални, тъй като тяхното съгъстяване се движи в една посока - към директния зрител. Светът, извикан от дискурса на технологиите, е тук и сега, никъде и навсякъде; вече няма нужда да се помни миналото, съдбата, предците и бъдещите поколения. Човек вече не е нужно да помни

непосредствената общност и трябва само да функционира в театъра на сенките на тясното участие.

Но хората, говорейки за глобалната култура, нямат такава груба картина в главите си. Това означава, че скелетът на компютъризираната информационна технология и виртуалната реалност, която тя създава, трябва да бъде запълнен от плътта и кръвта на съществуващите култури; или че трябва да бъде покрит от избрани мотиви и елементи („парчета и кръпки“) на тези култури, приемащи формата на хумористична, цинична сатира, с оригиналните им значения, трансформирани, за да съответстват на неуловимото настояще. Така че една постмодерна и космополитна глобална култура може да бъде само еklekтична, хибридна, фрагментирана и настояща, постоянно актуализираща се, постоянно търсеца своето „смисъл“. Такава неуловима и разпокъсана култура може да има ограничено въздействие, дори когато се отнася до популярната култура, и малка издръжливост и сила, дори когато се опитва да избегне пастиш.

Следователно, на това основно ниво нацията може да се разглежда като свещена общност от граждани, а национализмът като форма на „политическа религия“ със собствени свещени книги, религиозни служби, свещени фигури и ритуали. Въпреки това, нито нациите, нито национализмът са монолитни или статични явления. Точно както традиционните религии, срещайки нови условия, са претърпявали периодични процеси на промяна, така и съвременните национални идентичности постоянно се преосмислят от следващите поколения; точно както религиите обхващат различни вероизповедания, така и национализмите съдържат конкуриращи се митове за началото на всяка нация и нейното развитие.

Следователно, докато свещените основи на една нация са налице, а светският материализъм и индивидуализъм не са отслабили фундаменталната вяра в общността на историята и съдбата, национализмът - като политическа идеология, обществена култура и политическа религия - е предопределен да се развива, а националната идентичност ще бъде една от ключовите основи на съвременния световен ред.

## **5. Глобална футурология, създава хронологична последователност от събития в човешките миграции през вековете:**

Терминът „глобализация“ произлиза от думата „земно кълбо“, така че е фактор, който характеризира съвременните явления и проблеми, възникващи по цялата планета. Присъстваща в по-голяма или по-малка степен в почти всички области на живота, тя играе огромна роля в света около нас. Терминът „глобализация“ е изключително популярен в днешно време. Въпреки това, поради своята сложна, многоизмерна и

многогранна природа, самото явление остава трудно за дефиниране и все още няма ясно определение за него.

Произходът на глобализацията не може да бъде ясно определен, особено в контекста на културния обмен. Подобно на повечето явления, глобализацията има както противници, така и поддръжници. Поддръжниците ѝ подчертават благоприятните ефекти на глобализацията върху развитието на технологиите и комуникациите, икономическия прогрес, създаването на нови индустрии и пазари, засилената конкуренция, създаването на нови работни места и намаляването на разходите за труд, разпространението на телекомуникациите и информационните технологии, повишаването на нивата на образование, насърчаването на гражданските права и свободи и засиления интерес към уникалните характеристики на различните общности.

Освен това, глобализацията допринася за разширяването на глобалния просперитет и насърчаването на ценности като свобода, демокрация, екологична осведоменост, взаимно вдъхновение и наука. Поддръжниците на оптимистичния модел много често представят визии, в които благодарение на знанието и възможността за технологични иновации, както и на постоянно развиващите се форми на социална организация, човечеството е преодолело невежеството, суеверията, митовете и религиозните предразсъдъци.

Негативните ефекти, подчертавани от противниците на глобализацията, включват увеличаване на бедността и броя на хората, живеещи на ръба на живота, намаляване на търсенето на труд, нестабилност на заетостта и загуба на предишни източници на доходи, неравностойни възможности за развитие, нарастваща маргинализация на определени региони, намаляване на ролята на държавата в международните икономически отношения и намаляване на нейната функция за социално подпомагане.

Освен това, глобализацията създава проблеми при идентифицирането и защитата срещу заплахи; тя също така увеличава значението на диктата на инвеститорите и господството на транснационалните корпорации. По отношение на социалните въпроси, тя намалява чувството за социална сигурност, понижава обществения морал и води до спад в интереса на гражданите към обществено-политическия живот. Допринася за разхлабване на социалните връзки, особено семейните, размива чувството за национално съзнание и отличителност и засилва сепаратистките и националистическите движения, както и престъпното поведение. И накрая, огромните темпове на глобализация допринасят за липсата на международно разбиране.

Също така се идентифицират и неутрални ефекти от глобализацията; в зависимост от ситуацията, те могат да се превърнат в отрицателни или положителни явления. Те включват бързото движение на капитала, високия процент на миграция, нарастващата зависимост на държавите, нарастващата роля на международните организации, икономическата мощ на мултинационалните корпорации и засиленото чувство за културна идентичност.

Може да изглежда, че това разделение на последиците от глобализацията е неясно. Това е така, защото някои от споменатите процеси са резултат от други. Това сочи към важна характеристика на глобализацията, а именно невъзможността да се разделят различните ѝ области, като икономика и култура. От положителна страна, глобализацията може да намали съществуващите културни бариери във взаимните контакти. Членовете на една общност могат да се възползват от взаимодействието с различна култура. Те могат да бъдат вдъхновени от нея и да използват нейните по-прости и по-ефективни решения, като по този начин допълват, подобряват и обогатяват собствената си култура с нейните ценности. От друга страна, големите разлики в ценностите, представени от културите, които се срещат, могат да задълбочат разделението между хората и да причинят неразбиране и дори негодувание към обичаите, традициите, нормите и поведението на другите. Както показва Докладът на ООН за международната миграция от 2017 г., броят на международните мигранти през 2017 г. е 258 милиона души (през 2010 г. броят им е бил 220 милиона, а през 2000 г. - 173 милиона). В културно отношение международната миграция допринася за растежа на културното многообразие. В традиционно мигриращите страни това не е проблем и дори се третира като положителна ценност за изграждането на нацията. Ситуацията е различна в европейските държави, чиято култура е била в основата на процеса на изграждане на нацията. В тези държави политиката, нацията и културата са били тясно преплетени, а политическата еднородност обикновено се е отъждествявала с относително доминираща единна културна група. В тази ситуация увеличаването на културното разнообразие в резултат на миграцията може да се разглежда като предизвикателство за националната идентичност на европейските държави.

Освен това, характерът на културата на европейските държави е силно повлиян от религиозния аспект. Европа продължава да бъде тясно свързана с християнските традиции. Тази монотеистична религия е важен носител на култура и в миналото е свързвала континента, като е осигурявала единство на религията и е повлияла на облика на европейските демокрации.

Както се оказва, повечето от мигрантите, пристигащи в европейските страни (включително бежанци) през последните години, идват от страни с различен културен произход, предимно ислямски; сред тях има и хора, които не изповядват никаква религия (мигранти от Източна Европа).

В контекста на социално-културната сигурност, такива новодошли с различен културен и религиозен произход могат да породят безпокойство в европейските общности. Напрежението между местното население и имигрантите може да се дължи например на култивирането на различни религиозни практики или традиции.

Големият проблем, пред който е изправена Европа, не е самата миграция, а по-скоро бързият ѝ темп. Засилената миграция е свързана с разпространението на чужди културни модели и ценности, както и на хората, които ги следват. Разпространени в голям мащаб, те могат да се превърнат в заплаха за културата на приемащите страни. Неконтролираната, масова имиграция може да допринесе за все по-насилствените реакции на гражданите на европейските държави, оправдани от желанието да защитят своята културна идентичност. Такива реакции могат да бъдат следствие от други страхове, като например расови или религиозни конфликти или дори гражданска война. Средностатистическият европейец все още консумира пет до шест пъти повече аудиовизуални продукти с произход от Съединените щати, отколкото такива от европейски източници. Американските продукции имат предимство пред европейските главно поради по-евтиното разпространение, както и липсата на езикова бариера. Ключовият определящ фактор обаче са предпочитанията на публиката. Фактът, че американската култура е движещата сила зад обединението на културата, е ярко демонстриран от резултатите от проучване, което показва, че най-разпознаваемото име в света, веднага след Дядо Коледа, е McDonald's.

Промените, породени от глобализацията, които засягат както отделни личности, така и социални групи, нации и държави, породиха проблема за ново потвърждение на идентичността от страна на обществата. Глобализацията породила заплахи като неконтролирания приток на масова култура, утвърждаването на култура на смъртта, криза на ценностите, масова миграция, разпадането на традиционните социални структури, размиването на националните символи, отслабването на националните традиции и замърсяването на езиците с английска терминология.

Тенденциите на дезинтеграция са отговор на тези процеси. Парадоксално, когато границите стават символични, на преден план започват да излизат културни знаци и символи. Те се превръщат в основа за нечия идентичност, определят принадлежност и

осигуряват чувство за сигурност. Всяко действие, което може да доведе до тяхната загуба или да ги изкриви, се счита за заплаха, срещу която трябва да се борим. Това е страничен ефект от глобализацията се свят, проявяващ се в сепаратистки стремежи и възраждане на национализми, интегрисми и фундаментализми.

Европа, участвайки активно в процеса на глобализация, е неин изразител, както и негов инструмент. Може да се счита, че тя се намира в доста привилегировано положение. Европейската култура, както и културите на отделните европейски държави, се характеризират с висока степен на адаптивност. Освен това, тези държави имат голям потенциал да създават и разпространяват своите знания, наука и ценности в световен мащаб и по този начин могат да се превърнат в основен източник на глобализация.

Въпреки заплахите за културата, породени от глобализацията (включително глобална масова култура, комерсиализация на културата, американизация, културна хомогенност, неконтролирана миграция, нарастващи тенденции на дезинтеграция и произтичащи от това негативни настроения, като ксенофобия), е съвсем лесно да се видят многобройните положителни аспекти на тази ситуация.

Глобализацията допринесе за по-лесния достъп до информация и разпространение на културни блага и увеличи чувството за свобода, приемането на многообразието и другостта, плурализма на ценностите и повишената толерантност към културните малцинства, религиозните различия, начина на живот и мирогледа. Освен това трябва да се има предвид, че социалното (и същевременно културното) развитие не може да се случи, когато част от обществото е изолирана от останалия свят. То се осъществява чрез културен диалог и взаимоотношения, основани на уважение към партньора. Такива взаимодействия са до голяма степен повлияни от глобализацията, което означава, че глобализацията е фактор за културното развитие както на обществата, така и на отделните хора.

Водят се дискусии за процес на глобализация, който води до появата на глобална ейкумена, „глобално село“ (концепция, въведена от Маршал Маклуън) и глобална култура. Специална роля в този процес играят масмедииите, включително телевизията, които достигат до съзнанието на хората по целия свят най-лесно и дълбоко, защото апелират към образи, а не към писмено съдържание. Съдържанието се излъчва централно и има шанс да бъде дублирано във всички части на света. Към тези форми на комуникация се добавя и електронната мрежа - интернет, която намалява разстоянията, увеличава експоненциално трансконтиненталната комуникация между отделните хора и

предава съдържание в невидан досега мащаб, пораждайки навици и подобно поведение у хора, които някога са живели в изолация.

Никой вече не се изненадва, че човек може да пътува по света, без да променя хранителните си навици, начина, по който спи, се облича и може би мисли. Неслучайно са се появили термини като „макдоналдизация“, хибридизация и креолизация, които описват състоянието на съвременния свят. Последното понятие е свързано с нови културни явления, които могат да бъдат описани като масова култура, в страните от Третия свят. То се отнася до вносна култура, която лесно се вкоренява в социално различни условия. Това е култура на бирарии, пазари, бедняшки квартали, клубове, пансиони, мисионерски станции, чакални - тя може да се види там, но източниците ѝ са географски отдалечени от традиционните общности на Третия свят.

Глобализацията може да се разбира и по друг начин: като процес на смесване на култури, макар че в същото време е лесно да се види, че тя е стремеж да се накара една конкретна, локална, отделна култура да доминира над другите. Последицата от този процес е множество хибридни творения, приемащи формата на глобална межкултурна смес.

Много по-малко вероятно е да се изненадаме от ясна културна разлика и е необходима все по-голяма чувствителност, за да забележим елементи на културно несходство. В същото време обаче може да се види, че има много значително разнообразие отвъд определен унифициран културен слой. В допълнение към обединяващите тенденции, съществуват и тенденции за поддържане на местните културни различия и особености.

Културните конфликти са присъща характеристика на хетерогенните общества. Те възникват не само в страни, където национални малцинства, етнически малцинства и коренно население живеят от векове. В резултат на съвременната миграция, по-голямата част от държавите по света са станали мултиетнически и мултирелигиозни, а взаимодействията между хора с различен културен произход могат да доведат до конфликти.

Следователно ще разгледаме по-подробно дефинициите на културните конфликти, както и тяхното място в политическата, социалната и културната сигурност. В социалните науки няма общ консенсус относно това как да се дефинират културните конфликти. Те обикновено се третират като форма на социален конфликт. Румънците и молдовците имат една и съща култура, но миналият опит показва, че обединението на Румъния и Молдова е малко вероятно да се случи. Многонационалните държави, съществували в Централна и Източна Европа, се разпаднаха в края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век, се разпаднаха, а културните конфликти доведоха до усложняване на

вътрешната ситуация и появата или засилването на явленията, обсъждани в тази дисертационната работа. Тези явления включват въпроси, свързани с политическата, социалната и културната сигурност.

Малгожата Будита-Будзински предлага етническите конфликти да се разглеждат или през призмата на техните причини, или чрез изброяване на участващите участници. В първия случай те трябва да се дефинират като спорове, свързани със защитата на идентичността или нейните атрибути, докато във втория съответните страни по спора са нации, национални малцинства или етнически групи.

Според едно от най-често цитираните определения, конфликтът включва мобилизация и предприетите в резултат на нея действия, произтичащи от осъзната заплаха за етническата идентичност на дадена група, въпреки че тази категория етнически конфликт се използва прекомерно, тъй като в повечето случаи етническите въпроси се третираат инструментално като аргументи в спор. Използването им е отличен начин за изграждане на политически капитал. Определенията за религиозен конфликт са много по-рядко срещани. От една страна, религиозните конфликти могат да бъдат социални конфликти, тъй като включват групи от хора, а страните по тях са религии, църкви, други религиозни сдружения или техни членове поради членството им в тях; от друга страна, те могат да бъдат включени в категорията на политическите конфликти, тъй като църковните структури често са заинтересовани да влияят на текущата политика или са в спектъра на интересите на други политически актьори. Религиозните конфликти са и културни конфликти, тъй като са резултат от различия в сферата на културата, а религията, в края на краищата, е част от тази сфера.

В религиозен конфликт сферата на сакралното е важна поне за едната страна на спора. В културен конфликт възниква ситуация, в която два аспекта, а именно етническа принадлежност и религия, стават взаимно корелирани. Когато етническият и религиозният конфликт се „припокриват“ и е невъзможно да се посочи кой от тях доминира, се наблюдават явленията сакрализация на етнически конфликт или етнизация на религиозен конфликт. В литературата се използва терминът „етнорелигиозен конфликт“, за да се опишат подобни ситуации.

Що се отнася до детерминантите на етническите и религиозните конфликти, важно е да се отбележат проявленията на тези явления в живота на съвременните общества. Един конфликт не винаги е свързан с физическо насилие, а по-опасни последици често произтичат от символичното насилие: използването на стереотипи с унизителен оттенък, разпространението на лозунги със съдържание, подбуждащо негодувание и омраза към

други етнически и религиозни групи, присвояването на исторически сувенири и оскверняването на национални или религиозни символи. Това включва практиката на умишлено и организирано плячкосване и опустошаване на национални некрополи и архитектурни паметници с огромно историческо значение, лишаване на свещени сгради от първоначалното им предназначение без съгласието или със съгласието и принудителното съгласие на религиозните общности. Трябва да се обърне внимание на публични събирания, демонстрации, шествия и поклонения, където други етнически или религиозни групи се унижават и се изгарят знамена, религиозни символи или изображения на хора. Необходимо е също така да се подчертае важната роля на печатните и електронните медии в подбуждането на културни конфликти. Те доближават използването на физическо насилие, индивидуално и колективно, включващо както елити (правителство, духовенство и учители), така и обикновени хора (обикновени представители на национални, етнически и/или религиозни малцинства), включително биологичното унищожение като краен начин за решаване на проблема.

### **Заклучение**

Както подредбата на произведението, така и споменатата хронология на аргумента му придават характер на универсален разказ, чийто край е... неизвестен. Сблъскващи се визии за света – едновременно еднородни, универсални и неделими, както и изключително сложни, разбити на по-малки или по-големи културни групи, изразяващи групова враждебност една към друга – това е подход, отразяващ концепцията на Норман Гудман (който почина през януари 2022 г.) в неговото „Въведение в социологията“ (Варшава 1997 г.) от конфликт към сътрудничество и... от сътрудничество към конфликт. Особено днес, когато Европа е изправена пред поредната година на „имиграционна криза“, показването на нейния културен произход, изразен по отношение на идентичност, етническа принадлежност и религиозни вярвания, е особено ценно.

Тази дисертационната работа, озаглавена доста скромно, разглежда фундаментални въпроси като връзката на човешкия индивид с общността, в която съществува, и с човечеството - „човешката общност“ - от която е част. Всяка от тези взаимоотношения изисква размисъл от страна на индивида и всяка е градивен елемент, който оформя човешкото съзнание. „Всяко човешко същество - за да обобщим мисълта на Клайд Клухон от средата на миналия век - е в някои отношения като всички останали хора; като някои други хора, като никой друг човек“.

Авторът припомня тази идея на почти всяка страница от труда си, с малко по-различна формулировка, но значението ѝ е недвусмислено и в двата случая: ние принадлежим към голямо човешко семейство, но сме уникални личности (персони). Нашата култура и биология, колкото и смислени да са, не ни определят изцяло. Антропологичната концепция на Анджей Валигорски (ученик на Бронислав Малиновски) ясно заявява, че всички изследвания върху човека трябва да имат холистично измерение, трябва да отчитат тази двойственост, факта, че човекът е едновременно биологична и културна единица. Тази дисертационната работа се основава на тази антропологична концепция за човека и аз виждам нейната сила в това.

Завладяваща тема, ерудицията на автора, оживеното повествование без загуба на научните ценности на текста, го правят, в някои фрагменти, почти трилъв роман. Произведението е важен принос към познанията ни за човечеството, за нашата идентичност, за възходите и паденията в отделни части на света.

Тази дисертационната работа обхваща теми, често обсъждани от изследователи, и задава въпроси като: „Кои и какво сме ние? За какво да се държим? От какво можем да се откажем, без да загубим себе си? По какво се различаваме от другите и по какво си приличаме? С тези различия, лесно или трудно ни е да живеем сред други, културно разнообразни групи в Европа и света?“

Днес тези въпроси изискват нов и по-цялостен отговор, защото реалността, в която живеем, е станала по-сложна, по-неясна и несигурна. Тази хабилитационна дисертация предлага много интересни изводи, твърдения и факти, които досега са били непознати на науката социология на културата, социология на миграцията и социология на идентичността.

Дисертационната работа „Въздействието на миграцията върху европейската идентичност и сигурност“ допринася значително за темата за индивидуалната и колективната идентичност, анализирана от социологическа гледна точка, която е доминираща, но също така и от антропологична, културно-сигурностна, философска, историческа и психологическа гледна точка.

Тази дисертация показва колко актуален е въпросът за идентичността днес и как това многоаспектно явление може да бъде анализирано по отношение на индивида и общността.

В известен смисъл тази дисертация е пътешествие в области, познати и по-малко познати на социологията. Нека следващите думи покажат колко вълнуваща е тя; на индивидуално ниво, това е пътешествие в света на ценностите, свързани с идентичността, ценности,

разбирани по различни начини, от срам до святост (напр. „Срамувам се, че съм поляк“ или „Аз съм поляк и се гордея с това“). На микросоциално ниво това е пътешествие към отделните семейства и „най-важните житейски решения“ (тъй като това често са решения за миграция). На мезосоциално ниво, работата показва отношението към идентичността като връзка между индивида или семейството и други хора. Накрая, тя представя макросоциална перспектива, която - базирана на изследванията и резултатите от изследванията например на генетици - ни позволява да направим заключението, че етническата, езиковата, националната и религиозната идентичност като реални факти и като социални ценности (в смисъла, който им е даден от Емил Дюркхайм) може да достигне неизмеримо по-далеч в човешката история, отколкото е общоприето.

Тази дисертация е и химн на хуманистичната социология; съществуването на истински, истински човек - човек с неговата многопластова идентичност - като обект на социологическо изследване е началото на процес, в който социологът става антрополог без никаква вреда и в полза на двете дисциплини, споменати по-горе. Съгласен съм с това твърдение и дори вярвам, че антропологизацията на всички дисциплини, занимаващи се с човека и културата, е необходимо условие за тяхното развитие. Антропологизация, т.е. фокусиране върху човека с идентичност и общностите, които са фундаментални за него.

Оттук е само една крачка до разбирането на фундаменталната истина, че ние сме едно голямо човешко семейство. В кратко резюме е невъзможно да се отрази напълно стойността на тази хабилитационна дисертация, за която може да се каже, че отваря нови изследователски хоризонти за хуманитарните дисциплини, носи нови идеи и повишава когнитивните ни способности. Работата е вид проблемна дисертация, посветена на въпрос, който е едновременно специфичен и рядко обсъждан в социологията досега. Авторът е наясно с този проблем и предполага, че той изисква по-нататъшни целенасочени изследвания, използващи социологията и други социални науки, близки до социологията, като: културна антропология, етнология, социолингвистика, обща и културна лингвистика. Следователно е недостатъчно този въпрос да се разглежда научно само на социологическо ниво.

Използваните препратки и техният подбор за представяне на концепцията за двойствената природа на света помагат за разбирането на толкова разнообразни нагласи към миграцията, вариращи от изключителен ентузиазъм до изключително нежелание.

Голяма заслуга е, че авторът се е опитал да подходи към темата по есенциалистки и последователен начин - както самият той признава. Хабилюационната дисертация е написана с щателно внимание към езиковата и стилистичната коректност.